

Regjeringen slutter sig til høre (4)

Taler

Gunnar Knudsen

Dato

12 mars 1908

Sted

Stortinget

Omstendigheter

Trontaledebatt

- 1 Lad mig begynde med det, som den sidste taler egentlig havde som midtpunkt i sit foredrag. Det var en del tale om parlamentarismen, at den nuværende regjering praktiserte den paa en anden maade, sagde han, end det var gjort f. eks. af de herrer Stang og Steen. Nu vil jeg i almindelighed sige, at man for de
- 5 politiske former og bevægelser ikke kan trække op stereotype former, hvorefter det skal gaa til alle tider. Det vilde være det samme som at indbilde sig, at man kunde geometrisk konstruere menneskeliv og samfundsliv. Livet melder sig til enhver tid med sine krav, og der skabes former og forudsætninger til en tid, som ikke er tilstede til en anden. Man kan følge de samme principer, de samme
- 10 hovedopfatninger, men formerne, hvorigjennem dette sker, maa rette sig efter de til enhver tid foreliggende forhold. At staa og deklamere paa gamle doktriner eller opstregede figurer, som man mener skal betegne de rette former for samfundslivet, det er i sandhed at blive efterliggende og blive gammel.
- 15 Der er megen antikveret deklamation i vor politik nu om dagen, og ikke mindst fra dem, som mener, de tilhører fremtidens hær, som er paa den store fremmarsch. Der er brugt et udtryk baade ifjor og iaar, hvormed man mener at give saadant sterkt udtryk for den samme misnøie og for misforholdene nu. Man sagde til regjeringen ifjor, og man har sagt det nu iaar: dette er Bismarcks
- 20 parlamentarisme. Nu, jeg synes, det er ikke saa galt, om man eiede noget af den evne til at styre et land og et rige, som Bismarck havde, han er da vel noget af det aller største af statsmænd, som det 19de aarhundrede har frembragt, og denne gamle kjæmpe gik over fra at regjere næsten autokratisk til at regjere med en folkerepræsentation, hvis medvirken han med energi søgte, og han tog hjælp fra
- 25 de retninger, som vilde støtte hans politik. Det at kalde det Bismarcksk parlamentarisme anser jeg for en kompliment. Det betyder ikke noget forkastelig og noget unyttig i politik.

30 Men denne samme parlamentarisme er det, som praktiseres i alle de mest udviklede politiske lande, f. eks. der, hvor det politiske liv bevæger sig friskest, stærkest og livligst paa grundlag af folkets indflydelse, Frankrige. Hvad er det, man gjør der, andet end at der danner sig et flertal i parlarmentet, en «bloc» om regjeringens politik. Man har havt Waldeck Rousseaus bloc, Combes bloc og
35 Rouviers, og nu har man Clemenceaus bloc. Der danner sig et flertal af retningerne i parlamentet, som støtter regjeringen, saa længe dette flertal finder at kunne samarbeide med regjeringen og dens politik efter dets skjøn er gavnlig. Naar de ikke længer er enige, saa spalter bloc'en sig, og der danner sig nye bloc'er.

40

Selv i England, hvor traditionerne er saa sterke og hvor formerne følgelig ogsaa er mere sikkert optrukne, selv der forandres den parlamentariske situation. Der findes jo næsten ikke et parlament, som faar sidde valgperioden ud. Situationen inden parlamentet forandres under dets samvær slig, at de maa gribe til
45 opløsning. Nu er parlamentsperioden rigtignok meget lang, og jeg tror, det er lang, lang tid, siden et parlament sad valgperioden ud, fordi livets krav og bevægelsen, paavirkningen af menneskene gjør sig gjældende og skaber situationer, saa at selv der svigter bloc'en. Det er noget, som overalt finder sted.

50 At indbilde sig, at man skal danne stereotype partier paa den maade, at et stortingsflertal skal være forpligtet til at soutinere en regjering gennem hele valgperioden eller regjeringen forpligtet til at lade sig kommandere af et stortingsflertal gennem valgperioden, det er ikke politik, det er doktrin. Den slags politik findes intet andet sted end som teoretiske drømme hos norske
55 politikere. Det er en fornægtelse af livet og livsudviklingen selv og ukjendt overalt.

Man taler om et flertal - regjeringen har ikke noget flertal, eller den har et saa daarlig flertal o. s. v, o. s. v. Maa jeg spørge de herrer: dersom de nu kan faa et
60 flertal, disse 50 mand, og faa dannet en regjering, er det saa meningen, at dette flertal er forsvorent til den regjering og skal støtte den uanseet sagerne og uanseet, hvad der sker, og hvad regjeringen gjør? Er det saadant noget, man forstaar ved flertal? Man skulde tro det efter maaden, hvorpaa her ofte tales om flertal - «de har ikke noget flertal». At have flertal vil sige, at der er et flertal i
65 nationalforsamlingen, som bifalder de bestemmende sager og støtter regjeringen i de ledende spørsmaal i politiken. Det er at have flertal, og da gjælder hver

eneste stortingsmand, uanseet hvilken gruppe han er indrangeret i. Da gjælder han lige meget, enten han har paaskriften af den ene eller den anden gruppe.

70 Enhver regjering - saa er det i alle lande - som faar støtte af stortinget til at føre styrelsen i den retning og paa den maade, som den arbeider for og foreslaar, enhver saadan regjering er parlamentarisk. Saa sterke er livets krav, at selv folk, som kan være noget teoretiske i saa maade, retter sig efter det, naar forholdene foreligger.

75

Her var f. eks. henvist til statsminister Steen, som hørte til en skole af ældre politikere, som havde sine indtryk fra 1848 frem igjennem og holdt noksaa sterkt paa de da i kurs staaende politiske doktriner. Men det begav sig, at der i 1891 dannede sig en bloc her i stortinget mod ministeriet Stang, en bloc
80 bestaaende af venstre og moderate. Da var venstre meget interessered - ære være dem for det - for at faa samarbeide i stand. I valgkampen havde de moderate og venstre staaet overmaade skarpt mod hinanden. Der havde foregaaet nedhugning, som det hed den gang, til begge sider. Men saa melder der sig en politisk situation, hvor disse samvirkede og vedtog en dagsorden, den Bernerske.
85 Paa denne dagsorden, med støtte af denne bloc, dannede daværende rektor Steen sin første regjering - ikke paa et ensartet parti, men paa en regjeringsbloc i stortinget, og deri gjorde han ret, deri handlede han parlamentarisk. Det var gjerningens, handlingens, det var det praktiske livs parlamentarisme. Det var ikke doktrin; men det var praktisk politik. I det ministerium sad som bekjendt
90 den nuværende præsident og hr. Konow, og det var fuldt parlamentarisk loyalt og korrekt paa den givne forudsætning.

Man har stadig gjentaget og især repræsentanter, som ikke kjender nærmere til det, at den situation, vi nu har, er situationen fra 1888. Det er dette, man
95 fortæller saa freidig væk. Nu ja, jeg stod de forhold nær og deltog i det politiske liv den gang. Men hvordan var stillingen da? Stillingen var den, at det forandrede ministerium Sverdrup, efterat der var foregaaet en udtrædelse og en rekonstruktion, havde ingen regjeringsbloc i stortinget. Der var ikke grundlag i sagerne, tvertimod. Juryen var fremdeles den spændende partisag, hørordningen
100 skulde videre realiseres og gennemføres. Der var den sterkeste interesse for de udarbejdede nye folkeskolelove og en række andre spørsmåal. I disse spørsmåal, hvor regjeringen repræsenterede venstre, der var høire principielle, aabne og bestemte modstandere. Det var paa det rene baade fra ministeriets side og fra høires side. Det var den situation, hvor man i de bestemmende hovedsager stod
105 som prinsipielle og deciderede modstandere, som den gang var uheldig. Jeg skal

ikke gaa nærmere ind paa tingen og ikke optage tiden med at levere historiske memoirer. Men dette er hovedsagen, og da ministerchefen søgte at rekonstruere ved henvendelse til venstre, saa undgik han med vilje de mest repræsentative mænd for venstre mod venstres ønske. Ingen pointerede dette sterkere den gang i debatten end den nuværende præsident. Det var dette, som skabte modsætningen. Venstres ledende mænd i stortinget var villige til samarbeide og tilbød sig at træde ind i regjeringen. De var villige til at træde ind, det er ikke rigtig at bruge ordet «tilbød». Men regjeringschefen vilde ikke arbeide sammen med dem.

Det er klart, at man bør gjøre sig rede for, hvis der danner sig et flertal og dette flertal altsaa faar sine repræsentanter som regjeringsmedlemmer, at da bør ikke forpligtelsen og forholdet mellem dette flertal gaa længere end saa langt, som de kan blive enige. Der bør ingen sammensvergelse være om, at man er pligtig til da at følge regjeringen med sin overbevisning. Den elementære sandhed tviler jeg ikke om, alle og enhver er enige. Og hvad er det, denne regjering har gjort især? Vi har søgt samarbeide med stortinget og mødt dette i de bestemmende sager. Vi har mødt samarbeide med høire - ikke paa den maade, at vi har slaget af, eller paa den maade, at høire har slaaet af i sin opfatning, men paa den maade, at vi har været enige om tingen saa langt og ikke længere. Det er jo formidabelt, at en mand som hr. Gunnar Knudsen kan staa her og fortælle stortinget for ramme alvor, at nu har vi faaet vide, at regjeringen er gaaet over til høire! Det er jo det stik modsatte af, hvad regjeringen har gjort og sagt. Vi er en venstreregjering, vi er venstremænd, og vort forhold til høire er fuldstændig klart. Vi repræsenterer ikke høire.

Dersom høire var i flertal i forsamlingen, saa er vor stilling klarlig den, at da gik vi til kongen og sagde, at han burde give os afsked og henvende sig til høires ledende mænd i stortinget for at faa en ny regjering. Det forhold er saa klart, at jeg er vis paa, der er ingen høiremand i forsamlingen, som er uenig i det. Der er intet forpligtelsesforhold i saa maade; men der er det frie samarbeidsforhold, og det er det, som jeg har udhævet med styrke, og som jeg vil gjentage, at det er dette frie samarbeide, jeg sætter megen pris paa. Jeg sætter lige megen pris paa det, fra hvilken gruppe i stortinget det kan opnaaes, naar det staar i fuld frihed og med forstaaelse og loyalitet fra begge sider.

Man taler her paa en maade, som om vi havde staaet her og bespottet venstre eller haanet det, eller hvad det er, de kalder det. For det første maa jeg gjentage,

hvad jeg sagde forrige gang, at jeg bøier mig ikke for den bestemmelse af begreberne, at en gruppe af venstre usurperer venstres navn. Jeg har intet mod og skal ikke kritisere med et eneste ord, at der danner sig en saadan gruppe; naar der føles trang til det, og der er forudsætninger for det, saa finder jeg det meget
150 naturlig, at folk, som stemmer sammen, ogsaa kommer sammen, drøfter og planlægger.

At der danner sig mange smaagrupper, har jeg forresten for min part aldrig anseet for heldig. I den tid, jeg var stortingsmand, var jeg et par gange indbudt
155 til saadanne. Første gang jeg kom paa stortinget, deltog jeg i noget under Jaabæks præsidium, som kaldtes «sparegruppen», i et eneste møde; men da fik jeg det indtryk, at dette var uheldig. Særgrupper bliver saa let ecclesiolce in ecclesia. Jeg meldte mig straks ud, og gamle Jaabæk meldte sig ogsaa straks derefter ud, saa den gruppe gik overstyr. Jeg har været vidne til senere
160 gruppedannelser, og naar det er saadanne samtalemøder og samtalelag, har jeg ikke noget at sige paa det; men hvad jeg har noget at sige paa her, og hvad jeg har kritiseret, det er, at en enkelt gruppe danner sig ved at udkaste meningsfæller og kolleger. Det er det, som er den unaturlige maade, man er gaaet frem paa. Man kan melde sig ud af venstreforeningen, og man kan danne nye foreninger, hvis
165 man er misfornøiet med den gamle - det er der intet i veien for; men saadan uden videre at beslutte, at nu skal de og de, som ikke vil underskrive, hvad vi underhaanden er kommet overens om, ikke faa lov til at være venstre længere, det er bare os, som er venstre - denne slags eksklusivitet, denne afskallingshistorie tyder paa, at man holder paa at omdannes til at blive en
170 løgknop, som tilslut kun skaller sig op i det uendelige.

Hr. Gunnar Knudsen svarede mig den første dag, at naar jeg havde nævnt samarbeide, saa havde jeg ret i det, men det gjaldt samarbeide i politiken udad, og han udtalte varme og sterke ord om, hvor velsignet og godt og rigtig det var,
175 at alle partier stod sammen, hvor det gjaldt fædrelandets interesser udad. Jeg underskriver og takker ham for den udtalelse og er saa enig i den, som jeg kan være, og jeg tilføier, at i den tid, jeg har deltaget i politiken, saa har det i alle tilfælde og navnlig i de alvorligste tilfælde været en sand glæde at samarbeide med hr. Gunnar Knudsen som loyal, patriotisk og skjøn som mand i de ting.
180 Men desværre, vi to har nok ikke altid staaet saa enige der med alle vore nuværende meningsfæller, og spesielt har ikke de mænd paa venstre fløi, som hvis fører hr. Knudsen nu staar, været enige og samarbeidet med ham og med os andre netop i udenrigspolitiske ting. Jeg skal nævne, hvad der haanlig fra den

185 side gennem et helt aar blev kaldt «kommunikopolitiken» i 1903,
bestræbelserne for gennem forhandling at komme til forstaaelse med den
svenske regering under ledelse af de herrer Bostrøm og Lagerheim. Da var hr.
Gunnar Knudsen som medlem af regjeringen og som medlem af den engere
forhandlingsdelegation baade interesseret og loyal for at søge en løsning, men
190 baade han og de andre, som arbeidede for den løsning, som da blev foreslaaet,
blev sterkt mistænkt og tildels angrebet af de mænd, som han nu arbejder
sammen med. Hvordan han tænker at arbejde sammen med dem i
udenrigspolitikken, naar eller hvis han nu skal optræde som chef for en regering,
som støtter sig paa disse kræfter, ved jeg ikke; thi den samme uenighed i
195 grundsyn - er det ikke saa, det heder? - i disse sager, som kom frem den gang,
kom endnu sørgeligere frem i den alvorligste udenrigspolitiske situation, som
Norge og Sverige i vor tid har staaet i; det var da vi gjorde forlagene i Karlstad. I
den sag var hr. Gunnar Knudsen ligesaavel som hr. præsidenten nogen af de
bedste, mest klartseende, indflydelsesrige og autoritative mænd til at støtte og
200 fremme den løsning, som jeg, jo mere tiden gaar, vil sige er til den største ære for
begge riger, og hvorom en udenlandsk statsmand har sagt: Jeg stod de forhold
saa nær, at jeg var kjendt bag kulisserne, og jeg ved, at den gang beroede det paa
enkelte mænds beherskelse og fædrelandssind, at tingen blev løst i fred. Men i
disse dage, de vanskeligste dage, som der har været i den tid, jeg har deltaget i
205 politiken, da søgte man - som præsidenten vil kunne bevidne - midt i
vanskelighederne at spænde benene undaf os, og man bekjæmpede med sandt
raseri og med vilde deklamationer det fredelige opgjør, som vi fremlagde for
stortinget.

210 Noget lignende gjælder, som jeg før har nævnt, og som er paapekt af
repræsentanten fra Kristiania, professor Stang, forholdet med den traktat, som
nys er afsluttet. Jeg vil gjentage, at jeg underskriver af ganske hjerte hr. Gunnar
Knudsens vakre udtalelser om, at det norske folk maatte staa enig, hvor det
gjælder fædrelandets stilling udad, bevarelsen af dets fredelige og neutrale
215 forhold til alle sider, det venlige og imødekommende forhold til alle
venligsindede nationer, men med hvilke forhaabninger han gaar til at overtage
ledelsen, støttet og baaret af den loyalitet, som en del af hans meningsfæller
tidligere har vist i disse ting, det ved jeg ikke. Men, sagde hr. Knudsen ved
samme leilighed, dette gjælder udad bare, men i det indre bør vi da slaaes - det
220 var ikke hans ord, det er mine, men det var summen af, hvad han sagde - der bør
vi sætte op høie gjærder, vi bør ikke rive ned gjærderne, som skiller medborgere;
de bør absolut staa i baas der, og jeg havde ikke ret til at henvise til, at i indre

sager har der været samarbejde før.

225

Aa jo, jeg vil paastaa, at det i ligesaa høi grad har været tilfældet i indrepolitiske spørgsmål som i ydrepolitiske dette samarbejde, og at det har været ligesaa velsignet der. Jeg skal nævne netop de ledende og bestemmende politiske sager. Foruden f. eks. behandlingen af forslaget til ny unionsakt i 1871, hvor mænd
230 som stiftamtmandene Kyhn og Motzfeldt stod sammen med Johan Sverdrup og flere, skal jeg nævne den ledende politiske sag i vor historie i omkring 20 aar, spørgsmålet om statsraadernes adgang til stortingets forhandlinger; der havde venstre med sig omtrent halvdelen af høire og var overmaade glad ved at have dem med. Jeg skal nævne nogle navne, forat man kan huske det: vi havde med os
235 Ketil Motzfeldt, nuværende høiesteretsassessor Roll, daværende skoledirektør Bonnevie og flere med dem, og det var et medarbeiderskab, som venstre satte høi pris paa og lagde sig meget efter at beholde. Man ansaa det ikke for at være, netop i denne politiske og parlamentariske sag i eminent forstand, betænkelig, og man ansaa det ikke for at være en svigten at søge at faa dette
240 medarbeiderskab, og søge at holde det saa længe, som det kunde gaa.

Jeg skal nævne f. eks. stemmeretssagen. Vi stod fast paa den i 80-aarene efter den foreløbige reform i 1884, og navnlig stod vi til en begyndelse fast ved, at beskatningsreglerne forfuskede stemmeretsreglerne, idet man ved
245 beskatningsregler i kommunerne udelukkede mange mennesker, som havde stemmeretskvalifikationer med hensyn til indtægt; og venstre kjæmpede længe - det var i den første stortingperiode, jeg deltog - for at faa en saadan rettelse i skatteloven. Det blev rettet paa et storting, hvor høire var i flertal, ved samarbejde mellem høire og venstre.

250

Jeg skal nævne en organisationssag, hvor forresten nuværende statsraad Arctander var ledende; det var spørgsmålet angaaende en helt ny toldplan. Jeg deltog ikke i stortinget dengang, men jeg fulgte begivenhederne som redaktør. De høirekolleger, han havde i komiteen - jeg husker gamle konsul Oppen, som
255 forsamlingen vil kjende fik høre haarde ord af sin presse, fordi de havde ladet sig forføre af hr. Arctander. Men det samarbejde var meget nyttig, og jeg tror, at uden det var denne organisationsordning ikke gaaet igjennem.

Jeg beder præsidenten undskylde, at jeg regner op saa mange af disse enkeltheder; men det er for klart at illustrere, at jeg havde ret i, hvad jeg sagde. I
260 1895, da der var tale om at reise forsvaret, blev det en meget stor partikamp om

at faa op flaaden, hvor det saa ud, som høire stod mod venstre; og vi saa dette med sorg, vi gamle forsvarsvenner, som troede, tiden var kommet til at slaa et
265 slag. Det var os en sand glæde, da nogle af høires mænd, statsminister Løvenskiold, amtmænd Michelet, stiftamtmand Mørch og skogforvalter Hagemann brød ud af partiet, baade fordi det styrkede sagens gennemførelse, at det ikke stod udelukkende som partisag, og fordi vi syntes, at samarbejde til fædrelandets forsvar mellem partierne var, hvad vi inderlig ønskede.

270

Jeg skal pege paa maalsagen fra forrige aar. Nu, personlig synes jeg ikke, den er fuldt tilfredsstillende, den beslutning, som blev taget; men det skede under ledelse af gamle erfarne maalmænd og skolemænd, saa det skal jeg ikke komme tilbage til. Men i lagtinget gik sagen, saavidt jeg ved, enstemmig, og det var da
275 ogsaa en fordel, at den reform, som man foretog i denne sag, kunde ske under tilslutning fra mere end det ene parti.

Man har haanet valgkarteller; denne kartelpolitik er man saa forarget over. Jeg vedkjender mig, at jeg har anbefalet det, og der sidder en mængde
280 repræsentanter her i stortinget, som er valgt paa valgkartel. Der sidder præsidenten, som er valgt paa det klareste og bestemteste valgkartel, og hvor man er sikker paa, at uden det kartel vilde ikke valget have lykkedes. Ved den anden præsidents valg blev jeg forespurgt af høirelederne, om jeg troede, regjeringen havde noget imod, at de stemte paa ham, og jeg udtalte, at det troede
285 jeg ikke. Personlig vilde jeg sterkt anbefale ham; jeg refererede det for regjeringen, da jeg kom til Kristiania, og de var enige i det. Den sidste ærede taler sidder paa kartel; hans amtskollega, statsraad Berge, sidder paa kartel. Jeg skal ikke gaa det nærmere igjennem; men studerer man valgbevægelsen, vil man se, at der sidder en række repræsentanter, og det meget repræsentative repræsentanter,
290 som er valgt paa kartel; f. eks. mindst 2 repræsentanter - jeg tror 3 - fra Kristians amt. Nu, det var forudsætningen under valgene og forudsætningen ved valgene, at saa kunde ske.

Men jeg skal fortælle, at dette er ikke en ny politik - jeg bortser fra et uheldig
295 tilfælde, man havde i Stavanger i 1885, hvor man forat holde ude den bekjendte prest gjorde paa rent negativt program et valgkartel - men et ligefrem politisk valgkartel af vidtrækkende betydning var jeg med paa at gjøre som medlem af landsvenstres styre i 1894 under landsmødet. Det var et valgkartel med socialisterne; saavidt jeg erindrer, var deres leder dengang advokat Meyer. Vi
300 gjorde direkte valgkartel paa, at socialisterne skulde støtte venstres valg, naar vi

opførte udvidelse af den kommunale stemmeret. Det var et brændende spørgsmål. Man havde ikke før kunnet opnaa 2/3 flertal for udvidelse af den konstitutionelle stemmeret, og arbeiderne forlangte, at vi skulde tage den kommunale stemmerat, saafremt man fik flertal i odelsting og lagting, altsaa simpelt flertal. Det var de fleste at os venstremænd, som mente, at det var rigtig, saa vi uden hensyn til, om socialisterne krævede det, vilde gaa med paa det. Men der var direkte forhandlinger, og socialisterne holdt ord; de stemte med venstre og paa venstre paa grundlag af det kartel.

Det er en aaben og grei sag, om man gjør saglig kartel mellem forskellige grupper, naar det sker aabent og retskaffent. Det gjøres i alle lande, og saaledes stiller forholdene sig i større eller mindre udstrækning overalt, hvor der er politisk liv. Danmark vil jeg ikke tale om; der har der som bekjendt i forfatningskampenes tid været mangeaarig valgkartel mellem venstregrupperne og mellem dem og socialdemokraterne.

Hr. Foss og mange med ham er kommet tilbage til dette, at vi ikke har vist den rette agtelse for den nye venstreforening i stortinget. Jeg skal ikke gjentage, hvad jeg allerede derom har udtalt; men der er en ting, som jeg vil fremhæve, som har været forudsætningen for venstreforeningens og stortingsforeningers dannelse i al tid, lige fra 1859, da man begyndte med reformforeningen, det er, at saadanne foreninger skal være til oplysning og drøftelse og for at erfare hverandres stemninger, men der har ikke været voteringstvang. Jeg kan ikke beskylde den nuværende forening for at have indført voteringstvang, for jeg kjender ikke noget til det; men naar man finder det nødvendigt at sætte op skranke for at udelukke enkelte venstremænd, som er trofaste mod sit valgprogram, og man altsaa [vil] drive denslags afskallingspolitik, saa tyder det paa, at man vil indføre en ordning, hvorefter minoriteter ikke maa taales, at de værsgod skal bøje sig for majoriteten. Det er i strid med private politiske foreningers forudsetning, og hvis man søger at oparbejde denslags organisationer, da svækker man, som det er sagt af en af mine kolleger, og krænker individets ret, og, jeg vil gjentage, hvad jeg før sagde: man forkrøbler det politiske liv.

En æret taler har ligesom enkelte presseorganer været saa venlig at henstille til mig om at træde af, at gaa tilside nu, for det vil samle venstre; det skal være min opgave altsaa at splitte venstre, bare jeg vilde gaa saa kunde venstre samles igjen. Hvilke politiske beregninger der ligger til grund for en saadan betragtning, skal jeg ikke indlade mig paa; men hvad jeg vil hævde, det er, at saa længe jeg ikke har

lovlig forfald - helbred hensyn eller andre saadanne ting - saa har jeg ikke lov til at gaa, før stillingen er den at jeg kan henvise Hans Majestæt til en af dem, som er pligtig til at skaffe afløsning. Det er min opfatning at stillingen. Det tør ikke være ubekjendt, at jeg af personlige grunde har lyst til at træde af og til at søke
345 mig over i en anden stilling, og jeg har aller mest lyst til at søge min afsked persolig nu, naar integritetstraktaten, som var den opgave, som personlig bandt mig stærkest til den forrige regering, er færdig. Men spørgsmaalet er dette: hvem skal jeg raade kongen til at skaffe en anden regering. Naar forholdene først har medført, at man staar der og man ikke har lovlig forfald, da tror jeg ikke, det er
350 pligtmæssig at træde af i anden sag er det, hvis der i stortinget find et flertal, som giver udtryk for et ønske om at regjeringen skal træde af, da skal vi selvfølgelig ikke bare af loyalitet, men ogsaa personlige grunde - det kan jeg sige paa mine kollegers vegne ogsaa - med glæde gjøre det.

355 Men saa længe der ingen afløsning er, staar vi pligtmæssig paa vor post; vi flygter ikke fra slaget, men vi kan tabe slaget, og da skal vi trække os tilbage og komplimentere seirherren. Men jeg vil sige, at stortinget, som netop paa dette punkt har et af sine største prærogativer, et prærogativ, som gennem Norges politiske udvikling i forrige aarhundrede er tilkjæmpet og hævdet med megen
360 styrke og med seir tilslut stortinget har ogsaa det ansvar paa sig, at skaffe og give en klar parlamentarisk situation. Regjeringen kan ikke kommandere hverken grupper, personer eller flertal i stortinget; det er stortinget selv, som maa skaffe dette, det er stortinget, som er ansvarlig for at skaffe det, og hvis der ikke staar et flertal beredt til at afløse os, saa er det hasardiøs politik at holde paa at drive den
365 opløsning, som nu gaar for sig.

Jeg sætter den situation, at f. eks. hr. Gunnar Knudsens forslag faar nogen og femti stemmer - det er vistnok noksaa sandsynlig, men sandsynlighedsberegninger skal jeg ikke befatte mig videre med. Men lad os
370 sætte det, og saa sætter jeg, at sogneprest Eriksens forslag faar 10 stemmer - det er vel givet - da har man for de to mistillidsvota indkaseret f.eks. nogen og seksti stemmer - hvor mange og seksti skal jeg ikke udtale mig om. Altsaa, det ene plus det andet danner flertal i stortinget. Saa staar der igjen en gruppe, som har stemt imod disse mistillidsforslag, men den er svagere end begge de to andre grupper
375 tilsammen. Da har vi trekantet whist eller politisk cirkus, eller hvad man vil kalde det.

Jeg tror, det vil være rigtig, naar man vil føre kampen i disse former, med

380 mistillidsvota, at vente dermed, indtil man ikke alene kunde have udsigt til negativt at undergrave en regjering, men ogsaa havde udsigt til positivt at bygge en regjering. Hvis de herrer ledere, Gunnar Knudsen og sogneprest Eriksen, ogsaa er enige om i fællesskab at overtage ansvaret for at skaffe landet en regjering, nu vel, saa har de ret til det, og regjeringen skal ikke paa nogen maade
385 søge hverken at hindre eller sinke dem. Men de har optraadt paa en maade, som ikke tyder paa det. Man forsikrer os, at der ikke er samarbeide, at der ikke er forbund i dette. Men naar to flokke rykker frem parallelt mod samme modstander, saa er det et ordspild, at der ikke er samarbeide. Enten de deler sig i to afdelinger og rykker frem og derved skaffer sig flertal, eller de rykker frem
390 som en afdeling under et navn, saa er der dog et flertal, et negativt flertal. Det er desværre bare et negativt flertal, det er ikke positivt; men et negativt flertal faar ogsaa tage sit ansvar.

Regjeringen kan ikke som sagt raade for de manøvrer, som foretages, eller den
395 gruppering, som udvikler sig i stortinget. Vi kan søge at øve vor indflydelse og give vore raad; og her vil vi give de herrer det raad: sørg fremfor alt, hvis De vil drive igjennem, at regjeringen træder tilbage, for at skaffe et flertal, som kan afløse os. Den politiker, som driver med at styrte regjeringer, han bør være sig sit ansvar bevidst, saa at han ikke bare svækker og undergraver regjeringen, men
400 ogsaa bærer det ansvar overfor landet, at skaffe landet en regjering. Jeg retter den sterkeste appel, jeg kan, og erklærer paa hele regjeringens vegne, at intet skulde glæde os mere, end at der kunde skaffes den meget omtalte klarhed over, hvorvidt regjeringen har et flertal og skal fortsætte, eller hvorvidt vi har et flertal mod os, som er ansvaret bevidst og vil afløse os. Jeg retter den sterkest mulige
405 appel og paakalder pligtfølelsen og ansvarsfølelsen hos medlemmerne af stortinget, at det ikke gjælder her at præstere parlamentariske optrin, men at foretage ansvarsfulde politiske handlinger, saa man ikke alene begynder paa dem, men ogsaa gennemfører dem.

410 Jørgen Løvland (4): Man skal ikke styrte en regjering uden at kunne reise en regjering. Trontaledebatt, Stortinget, 13. mars 1908. Kilde: Stortingstidende 1908, s. 872-874.

begrunde min stemmegivning, og jeg vil i den anledning komme med et par
415 korte bemærkninger. Jeg har med opmerksomhed fulgt den debat, som har foregaaet i disse dage, og jeg har ikke faaet noget andet ud at den end, at der tildels er uvilje mod det samarbeide, som foregaar mellem partierne her i tinget.

Det blir ingen kamp og ingen strid om de forskjellige sager, som skal
420 gjennomføres til landets og befolkningens gavn; thi alle partier har været enige
om at tage sagerne op til gennemførelse. Der var en taler under debatten, som
lukkede efter den kamp og den strid, som har været hos venstre før. Den bragte
sagerne gennem til seir, sagde han, og den strid og den kamp maatte venstre for
425 fremtiden have; efter min formening kunde han ikke forsone sig med, at
samlingspartiet har taget et løft med. Det var ligesom et varsko til
samlingspartiet: «Hold fingrene af fadet». Alle store spørgsmaal, som har været
løst til fædrelandets gavn siden 1903, da denne samrøringspolitik, som venstre
kalder den, begyndte, er løst gennem samarbeide. Jeg vil ikke nævne alle de store
430 reformer. Jeg skal bare nævne en af dem, nemlig statsborgerlig stemmeret for
kvinder. Da denne sag gik saa glat igennem her i tinget, saa vakte det vist en del
uvilje hos venstremændene, at den gik saa fort. Der skulde været en sag til kamp,
til strid, og venstre skulde havt æren og baaret seiren hjem; men det gik ikke
saadan. Jeg ved jo, at venstre er det parti, som har optaget
stemmeretsspørgsmaalene og baaret dem frem til stor velsignelse for arbeiderne,
435 og ære være venstre for det, jeg vil takke dem for det. Men jeg synes da, at naar
partierne kan arbeide saadan i store spørgsmaal og løse dem til fædrelandets gavn,
saa burde man dog holde sammen, saa længe enigheden holdt. Siden kunde der
da være anledning nok og tidsnok at konsolidere sig. Jeg ved nok, at jeg ikke altid
har været i overensstemmelse med regeringens standpunkt i de sager, som har
440 været fremme; men i de store politiske sager har jeg været enig, og jeg vil ikke nu
give regjeringen noget mistillidsvotum. Der kommer kanske sager op, særlig
arbejderspørgsmaal, hvor jeg ikke kan stille mig paa samme standpunkt som
regjeringen; men lad da sagerne dømme. Nu bliver der vel antagelig
ministerskifte, og jeg har hørt, at hr. Gunnar Knudsen skal være den, som skal
445 danne regjering. Jeg vil sige, at jeg har ikke tiltro til den herre; han var sjælen i de
store toldpaalæg, vi fik i 1905, og han udtalte dengang, at vi maatte gaa videre
paa den vei. Men skulde skjæbnen spille hr. Gunnar Knudsen saaledes magten i
hænderne, at han kommer ind i regjeringen igjen, saa vil jeg bede om, at han ikke
fortsætter med denne toldpolitik, dette toldsværmeri, det er til arbejderens
450 skade, og først og fremst eksportarbejderne lider derunder; de har lidt under det
og lider fremdeles under det. Jeg fremholdt det i 1905; men det vandt ikke
gehør. Jeg ved nok, at der ved siden af Gunnar Knudsen vil komme mænd ind i
regjeringen, som ikke er toldsværmere; men jeg tror, at hr. Knudsen har saadan
overtalelsesevne, at kanske forvandlingen eller afskallingen, eller hvad man nu
455 har kaldt det i de sidste dage, ogsaa kan foregaa blandt den nye regjerings
medlemmer. Jeg vilde komme med disse bemærkninger af den grund, at

toldsværmere allerede har følehornene ude efter mere told.

460 Statsminister Løvland : Under disse omstændigheder skal jeg ikke føre nogen større debat; det vilde være ørkesløst at forsøge - med den tidsbegrænsning, som jeg er enig med præsidenten i, er stillet - at imødegaa hele rækken af de ting, som der kunde være tale om. Jeg skal bare tale om nogle enkelte ting. Der er af flere talere her lagt saadan hovedvegt paa valgprogrammet. Til forskjel fra enkelte
465 talere, som i begyndelsen af debatten navnlig førte spørgsmaalene ud paa sager, som ikke forelaa under valgene, saa er i den senere del at debatten fra autoritativt hold valgprogrammet skudt sterkt frem. I den anledning skal jeg faa lov at minde om, at i den trontaledebat, som blev ført i 1906, blev der af statsminister Michelsen, af mig og flere medlemmer af regjeringen med megen styrke eftervist
470 ved gennemgaaelse og henvisning til programposterne, at der var ingen væsensforskjel, som hindrede samvirke paa grundlag af regjeringens og af venstres program, og den betragtning blev fastslaaet af stortinget i en votering med 103 stemmer. Saa jeg tror, jeg har fuld berettigelse til at afvise den anke, at regjeringen skulde paa nogen maade arbeide paa, paa nogen vis at indskrænke
475 eller hindre gennemførelse af venstres program, fordi dette i alt væsentlig stemmer med regjeringens eget program; saa den anke, at programmet nødvendiggjør at nedstemme regjeringen, den paastand har ingen grund. De sager, som har foreligget, har regjeringen loyalt, efter bedste indsigt, under samvirke med stortinget søgt at realisere, og de sager, som staar igjen, er vi
480 naturligvis fuldt beredt til, forsaavidt vi har adgang til det, at medvirke til gennemførelsen af. Med hensyn paa nye spørgsmaal, saa har man været sterkt inde paa koncessionasagen. Der tror jeg, det er rigtig, hvad jeg allerede ved debattens begyndelse paapegte, at formaalet maa være begrænsning og regulering, men ikke udelukkelse af kapital ogsaa fra udlandet. Det er umulig,
485 som vi alle vel er enige om, at gaa ind paa enkeltheder; men jeg maa dog fæste mig ved en enkelthed, som blev berørt af en taler i formiddag, hr. general Bratlie, fordi hr. generalen har ret i, at det er et prinsipielt og meget vigtig spørgsmaal det, han nævnte. Det er forslaget om tilbagefaldsretten, som man kalder det, om at udbyggede vandkræfter med tilbehør inden en viss tid falder tilbage fra dem,
490 som har bygget dem ud og brugt dem til staten. Det er et meget vigtig spørgsmaal - det er sikkert - og et prinsipielt spørgsmaal. Men jeg for min part, og jeg tror, jeg tør sige regjeringen i sin helhed, er ikke i nogen tvil om, at det er rigtig og maa og bør indføres. Det vilde kanske have været det heldigste, om den raa vandkraft hos os som i en hel del andre lande var et regale, en statseiendom; men gammel
495 norsk ret til idag er jo den, at det er grundeieren, som har vandet. Jeg erindrer

godt, at da vi havde under behandling i 1887 den nu - forsaavidt den altsaa ikke er afløst at midlertidige love - gjældende vasdragslov, da var det spørgsmaal oppe. Jeg kjendte mig for ung og uerfaren i stortinget til at deltage i debatten; men jeg fik andre, mere erfarne mænd til at gaa ind paa det. Der er en deklatorisk bestemmelse om, at grundeieren er eier af alt det vand, som flyder over hans grund, en bestemmelse, som jeg aldrig har kunnet finde rimelig og rigtig, og den blev endog i odelstinget udvoteret, men blev optaget igjen i lagtinget, og det er gjældende norsk ret. Det grundlag maa man naturligvis respektere og bøie sig for; men for en gang for vor efterkommere - i denne forbindelse tror jeg, det er berettiget at nævne efterkommerne - at bringe forholdet tilbage til dette, at vandkraften i størst mulig udstrækning bliver en samfundsherlighed, tror jeg, at tilbagefaldsretten er paakrævet, berettiget og nyttig. Og jeg vil videre sige, at jeg tror ikke, den store industri er bange for den. Den findes og anvendes flere steder, jeg har konfereret udtrykkelig om det med sagkyndige udlændinger, og de har ment, at dersom forøvrig koncessionsbetingelser og vilkaar ordnes rigtig, saa maa den store industri regne med at være forrentet og amortiseret og have givet sit udbytte i løbet af et par menneskealdre, saa at den tilbagefaldsret ikke vil hindre den industrielle udvikling; det har jeg specielt hørt fra meget sagkyndig, autoritativt hold i Tyskland. Jeg tror, at hvis man sætter sig ind i det og undersøger det, bør man ikke være bange for den ting. Jeg tror ikke, at tilbagefaldsretten, naar den anvendes paa en rimelig maade f. eks. sat til et par menneskealdre, vil hemme eller hindre vandfaldenes udbygning eller udnyttelse.

Sluttelig maa jeg igjen betone det parlamentariske ansvar og de politiske følger af at tage op mistillidsforslag og mistillidsdebat. Det har altid og ikke med mindst styrke her hos os været gjort gjældende, at det er ikke heldig at indlade sig paa den ting med de følger, at man styrter en regjering, uden at man samtidig er sig bevidst, at man kan reise en regjering. Det ansees ikke for at være sund og god politik nogensteds at drive med regjeringsstyrtning; men det ansees for at være forsvarlig, ansvarsfuld og berettiget politik, at politiske retninger og politiske mænd, som magter at overtage ansvaret for at reise en regjering, ogsaa rydder plads for sig. Det er en sund og god ærgjerrighed, naar det sker under den fulde ansvarsfølelse og med evne til ikke at forkludre de parlamentariske forhold, men bringe de saakaldte klare linjer - et udtryk, som jeg ikke synes siger stort; men lad os sige: den klare stilling. Hos os er der desuden en særlig opfordring til at tage dette spørgsmaal med fuldt ansvar og alvor. Det er, fordi vælgerne i de tre aar, stortinget sidder sammen, ingen adgang har til at gribe ind. Hvor der opstaar

uklare parlamentariske forhold i andre lande, har man den løsning, som parlamentet kan søge fremkaldt, eller som regjeringen kan anvende, at man appellerer til vælgerne, naar tingene bliver uklare og ugreie i parlamentet. En begrænset opløsningsret - med vor korte valgperiode kunde der aldrig være tale om andet end en meget begrænset - det vilde være en appel, hvorigjennem man kunde klare ugreie parlamentariske situationer. Det er dette middel, man har, og det er dette middel, man bruger i de fleste lande, og den saakaldte opløsningsret er derfor i sit væsen og sit princip saa langt fra en indskrænkning i parlamentets magt og folkets selvstyre, at den tvertimod er seglet sat paa parlamentarismen og paa folkestyret. Men hos os, hvor vi ikke har den, der kræver den politisk-parlamentariske aktion særlig takt og omtanke. Dersom de, som befatter sig med at ville gjøre om den parlamentariske stilling, kun benytter sig af sin indflydelse og sin aktion, hvor de kan skabe en klarere stilling, da behøves ingen opløsningsret, da kan det parlament, som sidder, klare det. Men dersom man ved sin aktion kun fremkalder uklarhed, saa at der tilslut ingen parlamentarisk stilling er, saa har man jo hos os ingen udvei, saa sidder man for valgperioden med denne uklare stilling. Slig er netop vore forhold, vor grundlovmæssige ordning: parlamentarisme uden opløsningsret. Den paalægger stortinget særlig omhu, særlig takt og særlig hensyn til at søge at forebygge, at der skabes uløselige uklarheder, som man ikke kan komme ud af, fordi man mangler den ventil, som skulde give udgangen.

Dette er i korthed, hvad jeg har at sige, og jeg vil faa lov til at slutte med den bemærkning, som er meddelt paa regjeringens vegne i formiddag af statsraad Arctander, og paa grundlag af denne henvendelse med fornyet appel til stortinget om loyalt at gjøre alt mulig for at gjøre alt mulig for at skabe en klar og sikker parlamentarisk stilling.

Gunnar Knudsen (5): Enhver stemmer efter fri overbevisning. Trontaledebatt, Stortinget, 13. mars 1908. Kilde: Stortingstidende 1908, s. 872 - 874.

Gunnar Knudsen: Hr. statsraad Arctander har i formiddag i et længere foredrag udtalt sig angaaende grube- og bergverksdrift og navnlig repliceret polemisk ligooverfor mine udtalelser igaar. Det er mig i de faa minutter, som nu er mig levnet, ganske umulig i detalj at tilbagevise de fleste af de paastande, som han kom med. Jeg henviser til det stenografiske referat. Det vil deraf vise sig, at det i alt væsentlig er misforstaaelser og tilsnigelser. Jeg vil ikke sige, at disse tilsnigelser er gjort med vilje, men de beror nærmest paa misforstaaelser eller

575 misopfatninger. Jeg skal dog referere det virkelige forhold med en af disse
paastande for at vise, hvorledes dette forhold er. Han udtalte blandt andet, at jeg
som chef for landbrugsdepartementet ved forhandlingerne med Christian
Anker om Sydvaranger-koncessionen havde givet udtrykkelig paalæg om, at
vedkommende, som fik koncessionen, skulde anvende svenske arbejdere. Jeg
580 blev meget overrasket ved at høre denne oplysning; thi jeg kunde ikke i
øjeblikket erindre sammenhængen. Jeg har imidlertid faaet fat paa
vedkommende dokument og ved nu, hvorledes sammenhængen er. Det
forekommer mig, at naar man vil komme med den slags paastande, burde man
oplyse den hele sammenhang. Sammenhængen er, at Anker vilde have ind
585 formen «i størst mulig udstrækning norske arbejdere og funktionærer». Men
det vovede ikke landbrugsdepartementet at gaa ind paa. Sagen er jo den, at
Sydvaranger ligger i et grænsedistrikt, det ligger nær ved Rusland, og derfor
fandt man at maatte indskrænke adgangen for fremmede arbejdere til norske og
svenske. Det paabud, som dengang kom fra landbrugsdepartementet, gik ud
590 paa, at der skulde bruges norske og svenske arbejdere, altsaa ikke russere, af den
nærliggende grund, at man ikke havde lyst til at foranledige mulige politiske
konflikter med et mægtig naborige. Ved samme anledning skal jeg navne, at
departementet var opmærksom paa og havde ogsaa foreslaaet en bestemmelse
om, at vedkommende koncessionær maatte være opmærksom paa, at staten
595 forbeholdt sig at lægge fyr- og lasteafgift paa skibsfarten og muligens
eksporttold. Dette modsatte Christian Anker sig paa det bestemteste. Det blev
frafaldt af den, som kom efter mig, rigtignok med den udtrykkelige tilføielse, at
hermed var ingen rettighed fraskrevet for staten med hensyn til paalæg af disse
afgifter.

600

Saa finder jeg at burde referere ganske kort de udtalelser, som blev paatalt af hr.
præsidenten. Jeg har faaet det stenografiske referat, og det er saalydende:
«Yderlighedspartierne - paa de sidsthævnte nær -» det er socialdemokraterne -
«samlede sig efterhaanden om vor kollega fra 1905, manden med den sterke
605 selvfølelse og det heftige sind, der mere og mere syntes at have sat sig det
politiske livsmaal at søge sig opreisning ligeoverfor sine tidligere kolleger, fordi
hans ubetenksomme holdning i 1905 havde nødt ham til at forlade 7de juni-
regjeringen. I samarbeide med mænd, som han i 1905 ikke ansaa for
meningsfæller, republikaner med disse i slutten af 1905, han, som tidligere var
610 regnet for en ivrig forkjæmper for indkaldelse af et kongsemne, laante han sit
navn og sin anseelse til de fleste at de stormløb, yderligheds mændene gang paa
gang gjorde for at fælde regjeringen». Saaledes lød udtalelserne. Jeg synes jo, de

er noksaa nærgaaende. Jeg skal imidlertid ikke udtale mig nærmere om det, siden
615 hr. statsraaden har erklæret, at det ikke var hans hensigt at komme med
fornærmende udtryk, og jeg gaar da ud fra, at de forsaavidt er taget tilbage. Men
jeg finder grund til at hævde, at naar hr. statsraad Arctander synes at vilde
fremholde, at der er en selvmodsigelse i dette, at jeg var og er republikaner, var
republikaner før 7de juni og blev det

620

Forhandlinger i stortinget (nr. 110).1908. Efterm. 13 mars - Trontaledebatten.

(Gunnar Knudsen)

625 ogsaa efterpaa, og trods dette var med og endog - det er rigtig, som hr. statsraad
Arctander sagde - var en ivrig tilhænger af at tilbyde kronen til en Bernadottisk
prins, saa var grunden den, som hr. Arctander meget vel ved, at vi i regjeringen
foreslog stortinget at gaa med paa dette tilbud, idet vi gik ud fra, at ved at faa en
Bernadottisk prins til konge i Norge vilde man for det første have den størst
630 mulige udsigt til et fredelig opgjør af hele konflikten og - hvad der var ikke
mindst vigtig - en fredelig udvikling paa den skandinaviske halvø. Dette ansaa
hele regjeringen for at være overordentlig vigtig, og derfor fandt jeg at maatte
opgive det slags ideer som republikanisme. For mit vedkommende var det et
offer; men jeg fandt at kunne yde det offer, idet jeg ansaa de to andre opgaver
635 for at være de vigtigste. Men da dette tilbud var bortfaldt, stod jeg frit, og da er
det en selvfølge, at jeg gjorde gjældende mine oprindelige ideer, da vi altsaa stod
frit. Det er sammenhængen, og jeg antager, at enhver forstaar den sammenhæng.

640 Jeg kan ikke undlade at referere et par linjer til af hr. statsraad Arctanders
foredrag, som jeg ikke specielt har lagt merke til, men der blev lagt merke til det
fra andet hold. Han sagde: «Hr. Gunnar Knudsen endte med en liden personlig
bemærkning til mig, som ikke for min skyld, men for hans skyld bedrøvede mig.
Det viste, at han var blevet saa lidenskabelig, om jeg saa skal kalde det, at han
645 ikke længere gjør forskjel paa, hvad midler han bruger». Dette udtryk kommer
vel i grunden i endnu sterkere strid med reglementets § 33 end det, som blev
paataalt af præsidenten. Det gjaldt den episode, som jeg berettede, da jeg sidst
havde ordet, idet jeg i en spøgefuld tone talte om Jeppe i baronens seng, og som
vakte adskillig munterhed i salen. Det faldt mig ikke ind, at statsraad Arctander
650 skulde tage sig saa nær deraf, og jeg vil lægge til, at havde det faldt mig ind, at
han skulde tage sig saa nær af det, som det fremgik af hans udtalelser her i

formiddag, saa havde jeg aldeles ikke kommet med det; for det var ikke mig om at gjøre at krænke statsraad Arctander. Hvorfor skulde jeg gjøre det? Tingen er, at jeg tænkte, det var med ham som med mig og de fleste at os politikere, at vi er saa vant til at blive overhøvet i den offentlige presse, for ikke at sige mand og mand imellem, at man tager sig ikke synderlig tæring af det; man mister ikke humøret, fordi om der kommer en del krasse udtalelser om en. Men som sagt, jeg beklager det, og havde jeg vidst, at statsraaden skulde tage sig nær af det, skulde jeg visselig ikke kommet med det. Med hensyn til stormangrebene kan jeg, da de er kommet frem gang paa gang, disse udtryk, ikke tilbageholde den bemærkning, at det er dog visselig at sætte tingen absolut paa hovedet. Thi hvad er det, som faktisk er foregaaet? Jo, forrige session forekom det gang paa gang, at medens vi var oppe i afgjørelsen af faktiske og praktiske ting, saa var det regjeringen, som kom og gjorde kabinetsspørsmaal i vigtige sager for at tvinge sin mening igjennem. Havde regjeringen ikke gjort kabinetsspørsmaal, saa havde afgjørelserne i disse vigtige spørsmaal i forrige session i stortinget ikke faldt saaledes, som de gjorde. Og saa skal det hede, at det er os, som kommer med stormangreb paa regjeringen. I virkeligheden er det regjeringen, som kommer med stormangreb paa stortinget. Saaledes er forholdet. - Jeg ved ikke, hr. præsident, om jeg har mere tid. Har jeg et par minutter til?

Præsidenten: Et minut.

Gunnar Knudsen: Det er nok for mig. Jeg vil bare sige, at naar statsministeren saa sterkt hævder, at her er et parlamentarisk ansvar forbundet med voteringen i denne sag, saa er det ansvar ikke ukjendt for mig. Jeg har udtalt mig før om dette ansvar, og jeg er naturligvis villig til at tage det. Da vi blandt meningsfæller tog op dette forslag til udtalelse, saa var vi fuldt paa det rene med, hvad ansvaret maatte blive, og man er da ikke saa absolut grøn i det politiske liv, at man ikke ved, hvad politik ansvar er. Forøvrig vil jeg lægge til, at siden regjeringen gjør kabinetsspørsmaal af, om disse to udtalelser, som der nu er fremsat forslag om, tilsammen faar et flertal, saa er der jo ikke Tiden sandsynlighed for, at en del af vore, som havde tænkt at stemme for udtalelsen, ligesom i forrige session finder at maatte tage hensyn til, at der stilles kabinetsspørsmaal, og derfor stemmer mod udtalelsen. Jeg ved ikke, hvad de gjør; jeg holder ikke saa nøie mandtal over mine tropper, som det heder, at jeg ved det. Hos os er det saaledes, at enhver stemmer efter fri overbevisning; der er ingen voteringstvang; der er ingen voteringstvang i venstreforeningen; enhver stemmer efter sin fri overbevisning, og bliver det da forholdet, at vi kommer i mindretal, saa er det jo greit, det

forhold; det gaar som før. Stillingen for regjeringen bliver ikke saa behagelig; men arbeidet tror jeg skal gaa sin gang.

695 Brøgger: I debatten i formiddag fremførte hr. Konow en del bemerkninger i anledning af den saakaldte Rustvangsag, bemerkninger væsentlig rettet mod handelsdepartementet og handelsdepartementets chef. Da handelsdepartementets chef ikke ved den leilighed var tilstede, finder jeg som den, der bedst kjender til denne sag, at burde svare med et par ord til berigtigelse
700 at de bemerkninger, som kom fra hr. Konows side. Hr. Konow anførte som resultat af sine betragtninger omtrent det, at handelsdepartementets chef ikke skulde slippe fra, at det var en uforsvarlig afgjørelse, som i denne sag var foranlediget af ham.

705 Han sagde, at konsul Persson havde givet ordre til at rundskjærpe og overskjærpe overalt ved Rustvangen, Foldalen og Vaarstigen o. s. v. stik imod norsk lov. Jeg tænker mig, at hr. Konow ikke ved ganske forskjellen paa, hvad det vil sige at rundskjærpe og overskjærpe. Der er nemlig en forskjel. Persson havde, saavidt jeg ved, ikke o v e r skjærpet hverken ved Rustvangen eller
710 Vaarstigen. Derimod havde han rundskjærpet i Foldalen. Det var de herrer Norman og Boe, som havde sat i gang en systematisk overskjærpning ved Rustvangen, etterat Persson havde opskjærpet dette felt, efter hans egen mening paa fuldt lovlig maade. Jeg siger udtrykkelig efter hans egen mening paa fuld lovlig maade. Sagen er den, at Persson henholdt sig i denne sag væsentlig til § 2,
715 2den passus i loven af 1903. Tiden er saa kort, at jeg ikke kan læse paragrafen op og gaa dens forudsætninger nøiere igjennem; det vilde tage for lang tid. Men efter hans mening aabnede denne paragraf adgang til fortsat skjærpning ogsaa for en udlænding gjennem formidling af en norsk borger paa omraade, hvor vedkommende før havde et opskjærpet felt. Nu er det fremholdt f. eks, endog af
720 advokat Sehjødtt i en artikel i «Verdens Gang», at konsul Persson havde drevet «systematisk skjærpning i Dovretrakterne allerede fra 1902 af», og forsaavidt han har gjort det - og det er godtgjort, han har det - saa skulde han være berettiget til og ansaa sig selv berettiget efter lovens § 2, 2den passtas til at fortsætte at gjøre det, naar han blot anmeldte sine skjærp gjennem norsk borger.
725 Bergmesteren var ikke uvidende om dette forhold, og Persson ansaa sig for at være fuldt paa lovens grund. Han henvendte sig ogsaa 1904 til daværende statsminister Hagerup om, hvorvidt han kunde paaregne den norske regjerings bistand til sin plan, og Hagerup tilsagde ham den. Meningerne kan naturligvis være delte om, hvorvidt dette er en lovlig fremgangsmaade eller ikke, og der har

været delte meninger om det. Konsul Persson har hævdet, at han har været i god tro, begge bergmestre, som har havt med denne sag at gjøre, ansaa Persson for at være i sin ret, idet de har ladet hans folk faa lov til at mute, men negtet modparten det.

735

Saa blev der proces. Under denne proces indtog justisdepartementet det standpunkt, at det vilde træffe en retslig afgjørelse i denne sag, før den var paadømt. Justisdepartementet vilde altsaa ikke afvente dommen i denne sag. Handelsdepartementets standpunkt var ikke at tage standpunkt til

740

retsspørsmålet, idet det mente, at processen fik gaa sin gang, og derfor foreslog handelsdepartementet at give koncession; men vel at merke, denne koncession vare en midlertidig afgjørelse, og begrundelsen var den, at konsul Persson var den eneste, som kunde faa drift i gang, fordi han var den eneste part, som havde faset muting, og uden muting kunde man ikke drive; men den anden part blev fuldt sikret økonomisk, i fald konsul Persson skulde tabe processen. Det, som

745

her for handelsdepartementet var det afgjørende, var, som det er oplyst af handelsdepartementets chef, først og fremst hensynet til bygdens folk og forskellige andre norske interesser, som jeg ikke faar tid til at gaa ind paa, deriblandt sikkerhed for anlægget af et norsk ekstraktionsverk for kobber.

750

Processens udfald var tvilsomt. Jeg mener, at der ikke godt kan være nogen strid om, at udfaldet var tvilsomt. Det bevises aller bedst deraf, at de to stridende parter nu har forliget sig, og af, at de har forliget sig paa basis af, at de begge havde lige ret og chance til at vinde. Hvis den ene part havde gaaet ud fra, at han havde mer end en chance, at det havde været absolut sikkert, at han maatte vinde, saa

755

havde han vistnok ikke gaaet ind paa forlig paa basis af, at begge havde lige ret, saa jeg mener, at man maa gaa ud fra, at stillingen var den, at udfaldet af processen var tvilsomt, og da var det handelsdepartementets mening, at justisdepartementet ikke er nogen domstol og derfor ikke havde nogen bemyndigelse til at foregribe en procesafgjørelse. Jeg tror, man maa

760

Jørgen Løvland (5): Der er indledet regjeringskrise. Trontale debatt, Stortinget, 13. mars 10908. Kilde: Stortingstidende 1908, s. 886.

Mowinekel, Næss, Aarnes, Abrahamsen, Rinde, Gunnar Knudsen, Grivi,

765

Tveiten, Ruberg, Jorde, Hyggen, O. Sand, Konow, Myrvang, Sjursen, Eftestøl, Aaen, Nalum og Strengenhagen.

3. 2den del af hr. Gunnar Knudsens forslag: «Trontalen og beretningen om

770 .rigets tilstand vedlægges p otkollen» - bifaldtes enstem ig.

Præsidenten: Jeg foreslaar nu, at behandlingen af de øvrige sager paa kartet udstaar indtil videre. Meningen er, forsaavidt at dette forslag bifaldes, at sagerne bliver at opføre paa nyt kart.

775

Statsminister Løvland: Jeg finder i tilknytning til præsidentens forslag at burde erklære, at efter den votering, som har fundet sted over hr. Gunnar Knudsens forslag, er der indledet regjeringskrise, og at jeg derfor anbefaler forslaget ogsaa af den grund, at regjeringen ialfald imorgen ikke vil have anledning til at kunne deltage i noget møde i stortinget.

780

Kilde

Stortingstidende 1908, s. 780-786

URI

785

<https://www.virksommeord.no/tale/regjeringen-slutter-sig-til-hoire-4>

790

795

800

805